

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ВІДДІЛ ОСВІТИ ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ МАРГАНЕЦЬКОЇ
МІСЬКОЇ РАДИ
МІСЬКИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР
ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

*Методична розробка за темою
«Українські легенди та казки про рослини»*

Виконала керівник гуртка
«Еколого-естетична студія»
Катальникова Світлана Володимирівна

Мета: ознайомити з українськими легендами та казками про рослини, поглибити знання дітей в області фольклору та етнографії, зацікавити ними; розвивати навички самостійної індивідуальної та колективної роботи, творчі здібності, вміння цікаво представляти результати творчих досліджень; виховувати любов до літератури, відповідальність, прагнення до самореалізації, естетичний смак, людяність, любов до Вітчизни, природи рідного краю, повагу до високих людських почуттів.

Очікувані результати: гуртківці вміють самостійно знаходити потрібну інформацію, працювати колективно й індивідуально; виявляють творчі здібності, володіють навичками презентації своєї пошуково-дослідницької та творчої роботи.

Методична розробка може бути використана вчителями на уроках літератури, екології, світової художньої культури; класними керівниками при підготовці позакласних заходів: лекцій на тему "Українські легенди та казки про рослини"; керівниками гуртків екологічної спрямованості позашкільних учбових закладів на заняттях та екскурсіях.

Зміст

Вступ	1
Барвінок	2-3
Береза	4-5
Верба	6-7
Волошка	8-9
Калина	10-11
Мати-й-мачуха	12-13
Мак	14-15
Незабудка	16-17
Папороть	18-19
Полин	20-21
Пролісок	22-23
Ромашка	24-25
Соняшник	26-27
Спориш	28-29
Фіалка	30-31
Чорнобривці	32-33
Список використаної літератури	34

Вступ

Українські легенди та казки про рослини

Незбагненна краса довколишнього світу завжди бентежила людей, примушуючи шукати їй бодай якогось пояснення. Тому серед легенд кожного народу знайдеться чимало легенд про природу й природне оточення. Особливо загадковими людям завжди видавалися рослини – майже нерухомі істоти, що тягнуться з землі вгору, до неба; що вмирають восени і знов народжуються навесні; що дають людям їжу, деревину, волокно, тощо.

Роль рослин у житті сільськогосподарського народу – особлива. Від врожаю залежить добробут, а подеколи – й виживання роду. Тому у розмаїтті українських легенд так багато саме легенд, присвячених рослинам.

Статичні рослини, як вважалося, мали рухому душу. Якщо рубати зачароване дерево – воно закричить людським голосом. Люди вірили, що у дерева є душа на зразок людської, вірили, що дерева у минулому могли бути людьми, і тому їх не можна кривдити, а якщо вже конче треба зрубати – слід попросити пробачення.

Барвінок

Барвінок і калина (Легенда Подніпров'я)

В степах було багато козацьких сіл (поселялись в долинах, ярах). Чоловіки йшли служити в Запорізьку Січ, а жінки лишались вдома і підтримували домашнє вогнище, тобто життя.

Жила в нашім селі одна така козацька сім'я. Матір звали Ганна, а дочку - Оксана. Чоловік служив. А з ними жив старий дідусь, батько Ганни.

Одного разу налетіли ординці. Ганна з Оксаною поверталися з поля. Їх наздогнали ординці і зв'язали. Молили і благали мати із дочкою чужинців, щоб відпустили їх у село, попрощатися з дідусем. погодилися ординці.

Слізьми вмивалися мати з дочкою, прощаючись із батьком, із дідусем. Мудрий старий і каже до внучки:

— Візьми калину барвінок і поклади за пазуху, адже це символ безсмертя України. Коли будеш іти по польовій дорозі, кидай, щоб указати слід.

А сам, уже до цього, послав хлопця до козаків із звісткою про напад ординців.

— Моя внучечко, — говорив дідусь, — кидай по листочку барвінку і кетяжку калини і цим ти вкажеш путь козакам.

Оксанка так і зробила. Прив'язали до воза Оксану і Ганну і потягли в неволю. Вийхали на польову дорогу, а Оксанка кидала барвінок і калину.

Стояла спека, духота. Підійшли до села, на краю якого стояла криниця. Дівчина і в криницю кидала барвінок. І все чекали порятунку. А в цей час дідусь розповідав козакам, як потрібно шукати невільників-земляків. Стомилися полонені, падали. Тих, хто не міг іти, тут же вбивали, або й так кидали, знаючи що життя у них уже немає.

Уже доходили до границі. Раптом ординці побачили, що їх доганяють козаки. Та Оксанка вже не витримала такого тяжкого шляху, обезсилила і знепритомніла. І протяглась по курній дорозі на мотузці. Мати кричала, квилала, але дочка не приходила до тями. Тоді ординець перерубав мотузку і дівчина залишилась на битій дорозі. Ганну ординець силою кинув на віз і от вони уже от-от зникнуть у лісі.

Бачить Ганна немає порятунку. Де в неї і взялася сила, вирвала у татарки віжки і коні зупинилися. Татарка схопила кривий меч і занесла над головою Ганни. Вмить її рука з мечем відрубана впала на землю.

Коли Ганна розкрила очі над нею стояв Іванко, наречений Оксани. Першими були слова:

— Де Оксана, Оксанка?

Мати, обливаючись слізьми, розповіла про долю Оксани. Хто з ординців утік, а хто навіки лишився на нашій святій землі. Стали повертатися шляхом назад. Хоронили мертвих. А Ганна з Іванком та чоловіком шукали Оксану. І от в одному місці, край шляху знайшли мертву дівчину. З-під сорочки червоніли крапельки калини, наче крапельки крові на грудях. Іванко взяв на руки Оксану, але вона була вже мертва. Поклали на віз привезли до узбіччя і похоронили. Козаки викопали криницю і обсадили барвінком і калиною. І заснували козацький пост. І назвали Оксанине. І до цього часу є таке поселення.

Легенда про барвінок

Жили колись давно чоловік з дружиною у любові і злагоді. А найбільшою потіхою для них був їхній синочок на ім'я Бар. У скорому часі виріс він гарним парубком. Багато дівчат мали собі на думці віддатися за нього. Сохло серце за Баром у однієї дівчини, котра мала за маму відьму. Посватався Бар до іншої, котра називалась Вінка. Ніяка ворожба відьми не могла розбити того кохання. І ось прийшов день весілля. Щасливі молодята стояли на воротах для батьківського благословення і чекали тієї хвили, щоб піти до святої церкви до шлюбу.

Аж тут казна-звідки ворожка зі своєю дочкою. Ворожка стала перед молодими, проголосила своє прокляття і окропила їх чорним смердючим настоєм якогось зілля. За хвилю на місці, де стояли Бар і Вінка, вже нікого не було. Кинулися люди до ворожки, а вона махнула руками і злетіла чорною вороною. Кинулися до її дочки, а та злетіла до хмар сірою галкою. Впала матінка Барова на те місце, де стояв її син, і скропила землю слізьми. І сталося диво: на очах у всіх із землі проросло зелене зілля, увітчане дрібненьким блакитним цвітом...

А назвали його Барвінком. І тягнеться він до хат, до батьківських могил. Кожна дівчина влітає його у свій весільний вінок.

Береза

Дівчина-берізка

Колись у давню давнину на нашу землю нападали турки й татари. В ті часи на березі Бугу жив хлопець Іван зі своєю сестрою Олесею. З рідні в них не було нікого, всіх турки або вирізали, або вивезли в неволю. Там, де проходили татари, нікого живим не лишали, бо старих і малих вони вбивали, а молодих і здорових забирали в рабство.

Якось наприкінці літа Іван поїхав у ліс по дрова. Та неначе відчуваючи щось недобре, вернувся скоро назад. Під'їхав до села і побачив згарище на місці своєї хати, від якої залишились тільки попіл і головешки, що досі диміли. Тут пройшли татари.

Татари не лише спалили Іванову хату, але забрали Олесю, прив'язали до коня і повезли із собою. Вона спробувала втекти: розплутала мотузки і кинулась у кущі, а потім з берега — в річку Буг, але зачепилась одягом за колючий терен, який ріс над річкою. Дівчина повисла над кручею. Татари її спіймали і побили нагаями.

Іван вирішив їхати шукати сестру по слідах кочівників. Сів на коня і поїхав понад Бугом. Десь перед світанком він побачив далеко-далеко, по той бік Бугу, вогні. Це був татарський табір.

Але Олесі там вже не було. Вона дочекалася, поки татари поснуть, перегризла сирицю і втекла в степ. На біду, вартовий її побачив і зняв тривогу. Турки її наздогнали і порубали шаблями.

Та Іван цього не знав. Він переплив Буг і під'їхав до того місця, де бачив уночі вогні. Але там нікого вже не було. А коротка, але сильна нічна злива змила всі сліди. Іван вирішив шукати свою сестру, поки не знайде — живу або мертво.

Він їздив степами уже чотири роки, багато турецьких голів покотилися доли від його шаблі, але сестри так і не знайшов. На п'яте літо він знову приїхав на те місце, де колись світилися вогні тієї страшної ночі чотири роки тому. Зіскочив з коня і вирішив тут переночувати. Захотів розпалити вогнище. Підійшов до гнучкої берези і замахнувся на неї шаблею. Раптом берізка заговорила людським голосом:

— Не рубай мене, я — твоя сестра. Стовбур — це моє тіло, гілки до землі — це мої коси.

Обійняв Іван берізку і заплакав. А вона враз і стала дівчиною. Іван із Олесею повернулися у своє село.

Береза і тополя

Одружився хлопець на красуні, яку любив усім серцем, і жив з нею щасливо, а мати невістку зненавиділа і поклала щоб то не було зжити її зі світу. Ось зазвала вона раз до себе молодих на пригощання і налила їм в чарки зелена вина, тільки ніхто не помітив, що з різних глеків наливала: синові - вина чистого, а молодій дружині - із злим зіллям отруйним. Але у молодих було в звичаї мінятися чарками - ось вони і почали один одного пригощати. Усе в житті навпіл вони ділили - розділили і смерть.

Рвала матір на собі волосся, а пізно. Залишилося їй тільки поховати їх чимдалі один від одного: сина перед церквою, а невістку позаду церкви. У ту ж ніч виросла з могили чоловіка тополя, а з могили дружини берізка виросла, і сплелися вони гілками, та так, що не розрубати, не розірвати. Хотіла матір зрубати дерева, та люди не дали. А береза та тополя в тому селі і по сю пору ростуть.

Вербa

Марусина верба

Ще як не було Каховського водоймища, проти села Доброї Надії, що біля Марганця, в плавнях росла стара-престара, висока та кучерява верба. Років їй триста було, а може, й більше! Називали її Марусиною вербою. А чому так називали — про те ось що старі люди розповідають.

Колись на Україну напали татари. Грабували, палили, різали, брали в полон парубків та молодих чоловіків, щоб потім туркам продавати на каторжну працю, а молодиць і дівчат — у гареми, на наругу. Одного разу після спустошливого походу поверталася орда додому, в Крим, і зупинилася саме там, де тепер наше село лежить.

Великий плач і стогін стояв над бусурманським табором. То плакали і стогнали невільники. А поміж тих невільників була дівчина Маруся. Така гарна, така гожа, що найстарший татарський ватаг всю дорогу з неї очей не зводив. Як тільки отаборилися, він одразу ж і наказав своїм слугам привести нещасну бранку до себе в намет.

Розшукали слуги Марусю, схопили її, розв'язали та й ведуть до свого пана. А дівчина як побачила пишний намет, так про все й здогадалася. Та давай тоді щосили пручатися. Довго, сердешна, борсалася, кусала руки ворогам, поки нарешті-таки вирвалася. А вирвавшись, чимдуж побігла до плавнів. Так бігла, що ніхто її не міг зупинити. Пускати ж стрілу не дозволяв вельможний татарин, звелів узяти полонянку живою.

Поки там хтось із ординців скочив на коня і погнався за нею верхи, Маруся була вже під високою вербою. Зрозуміла, що порятунку не буде, й миттю злізла на дерево, на самісінький його вершечок. А тоді перехрестилася і кину-

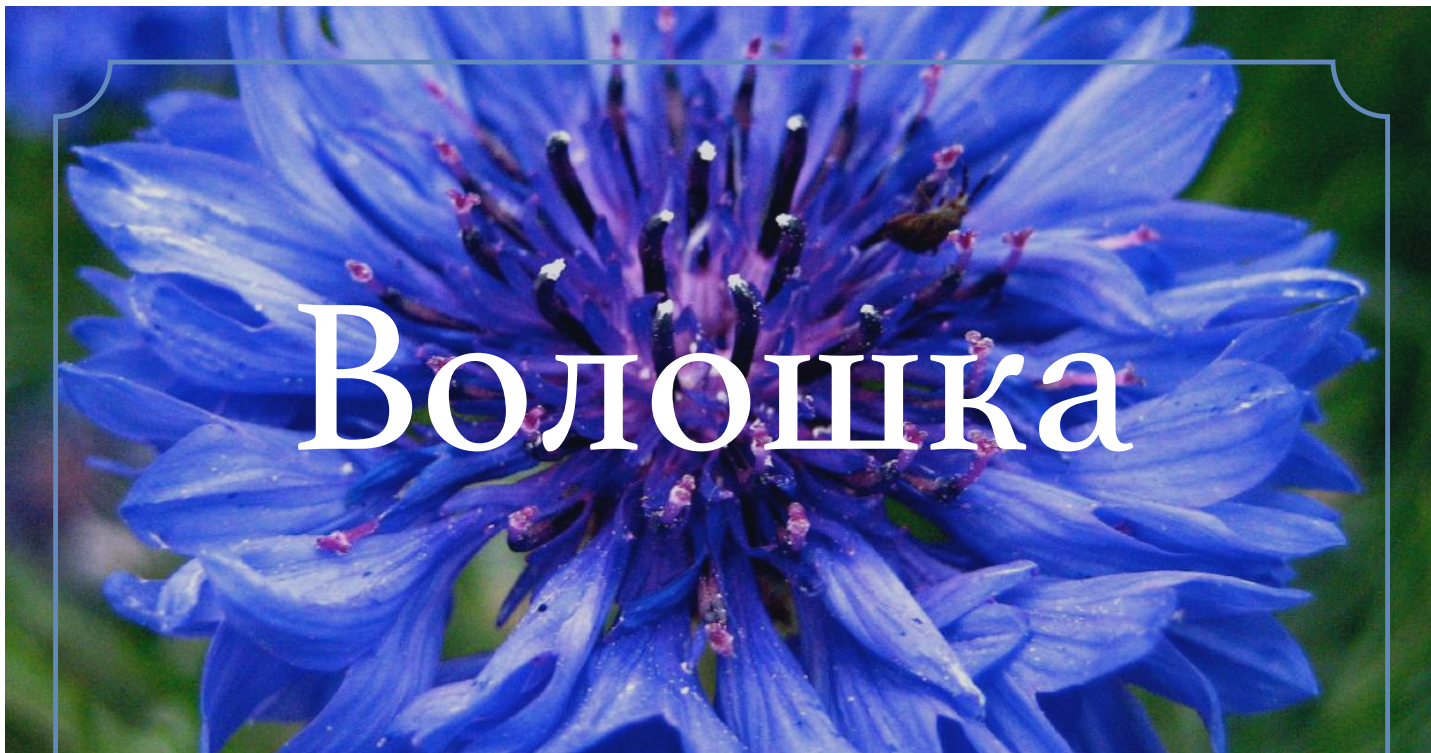
лася вниз головою та й розбилася. Не скорилася вона лихим нападникам-чужинцям, не дала їм понівечити свою чисту вроду. Від того часу й звать ту вербу, з якої кинулася горда дівчина, Марусиною.

*Л*егенда про вербу та калину

Одружився хлопець на красуні, яку любив усім серцем, і жив з нею щасливо, а мати невістку зненавиділа і поклала щоб то не було зжити її зі світу. Ось зазвала вона раз до себе молодих на пригощання і налила їм в чарки зелена вина, тільки ніхто не помітив, що з різних глеків наливала: синові - вина чистого, а молодій дружині - із злим зіллям отруйним. Але у молодих було в звичаї мінятися чарками - ось вони і почали один одного пригощати. Усе в житті навпіл вони ділили - розділили і смерть.

Рвала матір на собі волосся, а пізно. Залишилося їй тільки поховати їх чимдалі один від одного: сина перед церквою, а невістку позаду церкви. У ту ж ніч виросла з могили чоловіка тополя, а з могили дружини берізка виросла, і сплелися вони гілками, та так, що не розрубати, не розірвати. Хотіла матір зрубати дерева, та люди не дали. А береза та тополя в тому селі і по сю пору ростуть.

Волошка

*Л*егенда про рожеві, сині, білі, золотаві і голубі волошки

Жив у одному селі легінь Василь. До всякої роботи був удатний, та й собою хлопець хоч куди.

Якось працював у полі, забарився, та й вирішив переночувати під гаєм біля озера. Ліг у пахучу траву і швидко заснув. І приснився йому дивний сон. Ніби біля нього сидить дівчина і гладить його волосся. Вся вона в голубому, очі в неї сині і довга коса.

Василь не міг надивитись на польову красуню. А потім простягнув руку, хоч доторкнутися до неї, але прокинувся. Видіння щезло.

Наступного вечора Василь знову не пішов додому, а залишився ночувати в полі. І як висипали зірки на небі, раптом на тому лузі з'явилась дівчина--красуня. Присіла біля житнього поля і тихо заспівала. Поле підспівувало їй. Захоплена піснею, вона й незчулася як тихенько підкрався до неї Василь. Міцно схопив, пригорнув до себе. Задивився Василь у сині очі, і йому здалося, ніби вся краса землі відбилася в них - глибоких, чарівних. А дівчина перелякано тремтіла.

- Хто ти?

Злякані уста ледь-ледь осяяла усмішка.

- Хто ти? - перепитав хлопець.

Вона схилила голову, отримала несміливо:

- Волошка.

"Волошка, Волошка..." - прошепотіло з вітром жито.

"Волошка, Волошка..." - полетіло ген-ген вдалину. І затихло.

З того часу майже не приходив Василь додому. Цілими ночами разом з Волошкою блукав по полях. Кохання, велике й щире переповнювало їхні серця. Але батько Волошки, дізнавшись про любов дочки до Василя, розгнівався на неї. Бо хіба лічило, щоб його красуня- дочка кохалась з бідним парубком?

І прокляв він Волошку.

Зашуміло поле, застогнала земля.

Пішов гомін, гомін повсюди: "Прокляв, прокля-ав!.."

І зацвіла тоді Волошка синьою квіткою посеред поля.

- Волошко, Волошко, де ти?! - гукав Василь.

- Це я - квітка...

І синя квітка, ніби всміхаючись, зроняла кришталеву слізку-росинку.

- Це ти?

- Так, так, це я, Васильку...

Не повернувся Василь до людей. Тільки згодом побачили вони посеред жита ще одну синю квітку.

Так і цвітуть по житах ті сині квіти й донині. А люди назвали їх волошками і васильками...

*Л*егенда про волошки

...Якось небо дорікнуло колоссям хлібного поля, мовляв, усе, що є на землі, вдячне йому, небові. Квіти посилають свій аромат, ліси — таємничий шепіт, птахи — спів; тільки колосся не складає йому подяки, хоча саме небо напуває коріння життєдайним дощем.

«Навпаки, ми дуже вдячні тобі,— сказали колоски.— Бо прикрашаємо землю морем зелені. А в інший спосіб не можемо виразити свою вдячність до тебе. Допоможи нам і ми будемо завжди вдячні тобі».

«Гаразд,— відповіло небо.— Якщо ви не можете піднятися до мене, я зійду до вас».

І небо наказало землі виростити серед колосків сині квіти — часточку самого себе. Відтоді стебла хлібних злаків при кожному подмухові вітру нахиляються до посланців синього неба — волошок і нашіптують їм ніжні слова любові.

Калина

*Л*егенда про калину

Все пішло з того часу, коли красуня Калина полюбила красеня-козака Гриця. Полюбити полюбила, а того не знала, що те кохання не принесе їй щастя. Не знала, що батько Гриця вже домовився з багатим Балабухою про заручення сина з його донькою Ганною.

А сам Гриць, побачивши і зрозумівши, що Калина закохалась у нього, почав до неї ходити. Кохання до Гриця цілком полонило Калинине серце — дівчина ні про кого не хотіла й слухати.

І ось раптом як грім з ясного неба: Гриць одружується з багачевою дочкою Ганною!..

...Гучне весілля втягнуло в свою хмільну круговерть майже все село. Серед дружок Ганни була й Калина. Хоч серце її кров'ю обливалося, та ні поглядом, ні словом не показала горда дівчина свого горя.

Гриць, крадькома поглядаючи на Калину, тішився в душі, що вона так легко сприйняла його зраду. Звідки було йому знати, на що здатна зневажена дівчина.

Почалися танці. Гарна струнка Калина стала перед столом, за яким сиділи молодята, вклонилася, запрошуючи молодого до танцю. Що робити Грицеві? Хочеш не хочеш, встав він з-за столу і пішов у танок. Майже всі присутні на весіллі знали про зальоти Гриця до Калини, тому з цікавістю спостерігали, як вони танцюють. Вихорем кружляв молодий навколо дівчини, а вона то лебідкою пливла, то, мов вітер весняний, проносилася по світлиці. І ніхто не помітив, як у якусь коротку мить вона встигла шепнути Грицеві: «Вийди, я тебе чекатиму біля річки».

Задихані, розчервонілі, вони скінчили цей шалений танець під останній удар бубна та й розійшлися по своїх місцях.

За якийсь час Калина непомітно зникла. Захмелілі гості не побачили, коли вслід за нею вийшов із світлиці :і молодий.

І ось вони стоять над річкою. Калина, хоч яка вона була горда, не стрималася, плакала невтішно, припадаючи до Грицевих грудей. А він стояв, не знаючи, що робити. Жаль було йому Калини, але ж не більш, бо любов його була як та падуча зірка — спалахнула та й погасла. Та й пам'ятав Гриць, що треба вертатися до хати, адже там на нього чекала молода.

Саме молода й помітила, що нема в хаті ні Гриця, ні Калини. Страшний здогад прокрався в її душу, ревності ножем кольнули в серце. І вона вибігла в нічну темінь

А там, побачивши Калину в обіймах Гриця, крикнула:

— Ах ти, розлучнице проклята! Ти задумала відбити в мене мужа! Ніколи цьому не бути!

З цими словами вхопила свою суперницю за пишну косу, відірвала від Гриця.

Розгнівана і горда, Калина обхопила Ганну обома руками і потягла до кручі, під якою вирувала річка.

— Не будеш же й ти його парою, — вигукнула і разом з Ганною кинулась у вир. На ранок люди знайшли тіла обох утоплениць — одна одну вони тримали мертвою хваткою. Насилу вдалося розчепити їхні заляклі руки.

Ганну як законну Грицеву дружину поховали на цвинтарі, а Калину як розлучницю і душогубку — на високій кручі над річкою.

На другу весну на скромній Калининій могилці виріс високий кущ і зацвів білим запаширим цвітом. А на осінь краплинами крові заясніли на нім червоні, гіркуваті на смак ягоди. Так і назвали люди той кущ по імені дівчини — калиною.

І, мабуть, через те, що кохання забрало життя у молодій дівчини, що з кохання зріс цей кущ, має калина стільки цілющих соків.

Так розповідає легенда. Чи було все те насправді, хтозна! Бо є ж у легендах і правда, і поетична вигадка. Але ж калина є насправді, і люди її дуже шанують за високі цілющі якості.

Мати-й-мачуха

Мати-й-мачуха (Старовинна легенда)

Йой, як то було давно. Жили собі чоловік з жінкою в злагоді та любові. Раділи діточками. Поїхали якось вони в поле сіяти пшеницю. Засіяли. Жінка пішла до дітей додому, а чоловік залишився ще в полі. Десь взялася чорна хмара і на півдорозі почала мочити жінку дощем. Змокла бідна до ниточки. Пронизливий вітер пробрав її наскрізь.

Увечері захворіла. Лежить, стогне, горить, як в огні. Діточки збились до купочки біля матері. Чоловік приїхав з поля. Думали, що полегшає. Аж полегшення немає. Тане жінка з кожним днем, як воскова свічка.

- Ох, не піднятися мені більше, Василечку мій любий! Помру я, видно. То не дай діточкам пропасти. Оженися... Та не бери сусідську вдову, бо вона не буде нашим дітям матір'ю. У неї й своїх доволі.

Та й померла. А чоловікові день прожити важко з дітьми. Не знайшов нікого, щоб у хаті лад дати. Посватав сусідську вдову. От вона й почала давати той лад. Поділила дітей на своїх і чоловікових, своїм усе, а сиротам – нічого. Її діти нагодовані, одягнені, доглянуті, а чоловікові – голодні, холодні, в драній одязині.

Тож тільки сніг зійшов, сонечко пригріло, і вже мачуха вигнала чужих дітей грітися на сонці аж на берег річки. Посідали діточки в пірваних сорочечках, підняли голівки до сонця.

- Сонечко! Сонечко! Зігрій нам головочку!

Пожаліло їх сонечко та й одягло їм на голівки золоті віночки з свого проміння. Віночки зігріли своїм теплом діток.

Почула через деякий час про це мачуха, прибігла до річки і питає:

- Де ви взяли такі віночки? - Нам сонечко дало, – відповіли чоловікові діти, Зависна мачуха вбігла в хату та до своїх дітей: - Беріть ковдри та мерщій біжіть на берег річки. Нехай сонечко вам подарує золоті віночки!

Та сонечко тільки спалило утеплений верх ковдри. Хмара закрила сонце, подув холодний вітер з морозом. І діти злі мачухи стали холодні, як лід, аж позеленіли. Мороз заморозив мачушиних дітей. І осталися на берегах річки жовті квіти, а поміж них – зелені листочки. То діти матері, а з мачушиних тільки ковдри осталися. Жовті квіти і зелене листя – діти матері і діти мачухи.

***М**ати-й-мачуха (Легенда Полтавщини)*

Жила собі сім'я. Та через деякий час тяжко захворіла мати й невдовзі померла. Залишилися дочка й батько вдвох, але батько дівчини швидко знайшов собі нову жінку, а для дочки мачуху. Мачуха була злою до чоловікової дочки: весь час карала її за різні дрібниці. Дівчина сумувала за своєю рідною ненькою і часто плакала.

Аж ось на її городі виросла дивна квітка, при якій не було листочків. Та квітка нагадувала дівчині матір, і вона часто плакала, над нею сидючи. Незабаром з'явилися листочки. Сльози образи капали на поверхню листка і робили її та холодною. А сльози суму за мамою котилися під низ, там була тепла поверхня, вкрита м'якими ніжними ворсинками.

З того часу й досі, коли візьмемо листок мати-й-мачухи і прикладемо до лиця, то відчуємо на дотик, що одна сторона листочка холодна й шершава (то мачуха), а інша — м'якенька й тепла. То мама...

Мак

Де цвітуть маки й ковила

Колись давно на наш край нападали вороги. Багато людей гинуло... А хто не загинув, того чужинці забирали в полон. Ішли полонені рідною землею, гарячими слізьми поливали дорогу в неволю...

Ось така невільницька валка простувала степом. Серед чоловіків вирізнявся поставою один парубок. Міцні руки, дужі плечі були туго обкручені вірьовками. Сірі очі його аж зчорніли від безсилового гніву, на обличчі застиг гордий вираз нескореності. А одну з полонянок чужинці ховали в наметі. Тільки зрідка долинав звідти сумовитий спів, повен туги і болю. Коли парубок чув той голос, ще більше паленіли його очі, ще грізніше стискалися вуста. Але пута гадюками пов'їдалися йому в тіло, скували рухи.

Одного разу налетів степовий вихор, зірвав намет. Коли полонянка підвела голову і глянула навколо, парубок отерп від небаченої краси. Коли їх очі стрілися – сталося диво; народилося незнане почуття. Запалало воно у грудях парубка: неймовірним зусиллям розірвав він на собі пута, вихопив у ошелешеного вартового вуздечку коня, мов на крила підхопив дівчину і майнув у степ. Якусь мить всі не могли зрозуміти; що сталося. А коли отямилась, кинулися навздогін.

Та кінь утікача летів, як вітер. Зрозуміли чужинці, що не спіймати їх, не догнати.

Щасливі юнак та дівчина глянули одне одному в вічі: злили вуста у поцілунку. І таке таїнство єднання двох душ створилося тої миті, що сонце зупинилося, замилувавшись, вітер приліг на трави, затаївши подих. Зловісний свист розрізав повітря – гостра стріла пронизала відразу двоє сердець. То один з чужин-

ців натягнув лука і, вклавши всю хижу силу, пустив стрілу навздогін утікачам. Так і застигли парубок і дівчина в нерозривних обіймах. Пішов кінь степом, несучи на собі мертву казку двох сердець. Кров повільними краплями спадала в густу траву. І там, де падали ці важкі краплини, поставали з трави квіти, як полум'я. Яріли вони червоним цвітом, ховаючи в собі полум'я двох сердець. А кінь ішов та йшов, бо він був теж полонений і теж вертав додому, до свого зеленого луку, до теплої стайні, обережно несучи на собі страшну ношу. Та коли прийшов додому, то замість села побачив чорне згарище. Тоскно заіржав, захвилювався. І тоді з його спини додолу впала ноша. Зразу налетіло гайвороння, намагаючись виклювати мертві очі. Кінь знову заіржав, розпачливо та тужно. Гайвороння втекло. Довго стояв у задумі, потім почав рити землю. Бив і бив копитами, яма глибшала, ширшала. Вибився із сил... Зовсім знесилений, обережно скотив застиглих у довічних обіймах молодят і почав загортати. Ліг поруч і не встав більше...

Весною над молодими прослалися дивним килимом квіти, що народилися з їхньої крові. Ціле літо цвіли вони, розкидаючи навколо своє насіння, ваблячи красою. А над конем зеленим шовком прослалася ковила, відтіняючи квіти, що пломеніли поруч.

Долина Червоних маків

За нашим селом Шилами колись бував розлогий степ. Щоранку вівчар піснею звеселяв і радував степ. Цей голос пісні кликав кохану дівчину вівчаря. Вона крадькома від злого батька приносила вівчареві їжу. Була щасливою у пестощах і розмовах з хлопцем.

Одного дня не прийшла вівчарева наречена. Не прийшла вона і завтра, не прийшла і позавтра. Засумував хлопець, грав-вигравав, виспівував свої співаночки, викликав свою кохану. А їй все не було. Запитав вівчар у степу, чому не приходять кохана. Та той лиш тяжко зітхнув і похилив трави. Запитав він у сонечка, а воно пустило ненароком світлий промінець та й сховалося за хмару. Віці теж збились докупки. Сумно у степу, сум важкий ліг на душу хлопця. Довго ходив вівчар, знову виспівував, йшов і йшов, а степ тихо відхиляв трави. Сонечко вигляне і сховається, вигляне і сховається.

Його кохана була покарана лихим батьком, багачем. Не вільно було їй ходити у степ. І затужила вона. Просять їсти не йде. Плакала, тужила, а пісня коханого ще більше краяла серце. Наостанку просила лиш, щоб поховали її у розлогому степу серед запаших трав. Очі карі були вже безводні, бо висохли з горя. Вже сліз і не було. Та й умерла у журбі зі словами кохання на устах. Припав вівчар до неї, поцілував, взяв на руки і поніс по тих місцях, де кохались вони. А зранене серце стікало кров'ю. Кожен кривавий слід палав за ним вогняними барвами. Зачервоніло скрізь по долині... І зросли по тих слідах червоні маки. Там, де колись був розлогий степ, тепер Долина Червоних маків.

*Л*егенда про незабудки та вогники

Багато-багато років тому жила собі дівчинка з прекрасними, як небо, блакитними очима. Батько з матір'ю так сильно любили свою дочку, що ніяк не могли придумати їй відповідного імені. Сусіди теж обожнювали красиву дівчинку, ласкаво називаючи її Синьоочкою.

Поруч, по сусідству, жив хлопчик з яскравими, як полум'я, волоссям, і звали його Вогником.

Грали дружно Синьоочка з Вогником з ранку до вечора, поки не вирости.

Розлучаючись, блакитноока дівчинка кожного разу говорила своєму другу: "Не забудь мене". А той відповідав: "Не забуду я тебе, незабудочка моя"!

Пішов одного разу Вогник в ліс за дровами, вибрав там суху осику і ударив по ній сокирою: "Суха, славно горіти буде", - вирішив він.

А сокира як відскочить від дерева і пряме йому по ногах. Поморщився він від болю, замахнувся другий раз, а сокира знову вирвалася з рук і знову його по ногах!

Розсердився Вогник, утретє ударив.

- Пустуєш... Все одно у вогні згориш!

Як тільки він це промовив, звідкись згори донісся скрипучий старечий голос:

- Я-то не згорю, а ось ти яскравим полум'ям горіти будеш-ш-шь!

І тут звідкись налетів обпалюючий вітер, і волосся спалахнуло на його голові.

Вони горіли яскравим полум'ям, бризкаючи всюди іскрами. І там, куди вони потрапили, в траві спалахнули вогняні квіти.

Тут згори, розірвавши тишу, зірвався самотній страшний регіт, від якого

вогники затремтіли на своїх тонких ніжках і тужливо задзвеніли.

Плакуча верба, яка усе бачила, так і залилася горючими сльозами від жалості до хлопчика.

Тим часом Синьоочка скрізь шукала свого друга, і серце привело її до того місця. Плакуча верба розповіла їй про усе, що сталося. Синьоочка гірко заплакала, а верба укрила її своїми м'якими гілками. Коли та трохи заспокоїлася, вона повідала їй одну стару історію.

- Сто років тому жив в лісі один Чаклун, і була у нього дочка, зліше за яку нікого на світло не було. Ні птахам, ні звірам, ні самому батьку не було від неї спокою. І ось коли вона задумала спалити ліс, Чаклун не витримав і перетворив її на стару суху осику, щоб зла більше нікому не робила. І погнила б так вона усіма забута, та тільки сокира Вогника розбудила в ній злу силу.

- Що ж мені тепер робити? - закричала у відчаї Синьоочка.

- Йди скоріше звідси, поки не пізно, - тривожно зашептала Плакуча верба.

- Нікуди я не піду. Я розтоплю її крижане серце! - закричала Синьоочка.

Вона хотіла підняти із землі сокиру, але чомусь не змогла навіть зрушити його з місця.

- Віддай мені його, зла розлучниця! - скрикнула Синьоочка і стала щосили бити кулаками по сухому дереву.

Але стара Осика, зачайвшись, мовчала. Впала тоді Синьоочка на траву і, поливаючи сльозами землю, до самої ночі благала чаклунку допомогти їй.

В цей час викотився із-за лісу місяць і освітила поляну, на якій то там, то тут спалахували яскравими ліхтариками вогники.

- Вгадаєш, який твій, тоді він вічно буде з тобою, - пролунав згори старечий голос. Вони усі мої квіти-вогники! - закричала Синьоочка і ударилася головою об сухий ствол осики. Стара чаклунка простогнала, ніби щось надламалося в ній, і, ледве ворочає сухими гілками, проскрипіла:

- Колі так хочеш, так залишайся з ним назавжди!

І знову налетів обпалюючий вітер, і згоріла дівчинка в яскравому полум'ї, як згорів її коханий, тільки очі її блакитні на траві залишилися. Цього разу довго дув палаючий вітер, і зла чаклунка не змогла його зупинити. Така сама, тріщить на увесь ліс, згоріла в яскравому полум'ї.

І відразу стало тихо. Вище піднявся місяць і освітила увесь ліс.

Поряд з вогниками зарябіли блакитні квіти. Відтоді завжди разом Вогник з Синьоочкой. Опівночі, коли ліс спить і яскраво світить місяць, можна почути ледве уловимий шепіт, що шелестить. Прислухайтесь!

- Не забудь!

- Не забуду ніколи, незабудочка моя!

Це квіти переговорюються між собою. Вони адже теж люблять один одного.

Папороть

Чарівний цвіт папороті

Кажуть, що це було давно, так давно, що ще й мого діда на світі не було, а може, й іще давніше. Жив в одному селі бідний чоловік на ім'я Іван. Чоловік як чоловік та й ім'я як ім'я. Нічим не виділявся він з-поміж інших. Так, як і всі, працював з ранку до вечора, так же, як і всі, бідував тяжко. Злидні, як-то кажуть, обсіли його з усіх боків.

— А що таке — злидні?

— То так, люди біду свою колись називали. Казали, що вся біда від того, що в хаті заводилися маленькі голодні й обшарпані чоловічки, які геть-чисто все з'їдали, розтягували добро, тому й чоловік бідував тяжко.

— Злидні — це такі гноми?

— Щось таке, але гноми добрі, а від злиднів одне зло було людям. Так от, як той чоловік не старався, а не міг дати ради злидням. Одного разу, а було це по весні,— запряг Іван у невеличкий візок свою стару-пре-стару конячину та й поїхав у ліс по дрова. А нахабні злидні почіплялися до воза, повилазили на коняку, так що конячина ледве-ледве з порожнім візком плентається до лісу. А Іван тих тричі проклятих злиднів і не бачить, бо якби міг побачити, то геть-чисто винищив би.

От приїхав він до лісу та й почав сухе гілляччя збирати. А злидні тим часом не відстають від чоловіка, за поли свити почіплялися, на шию всілися, на руках виснуть. І такі ті дрова тяжкими видались Іванові, що він дуже швидко втомився, присів на пеньку, під витер та й спочиває.

Коли це — гульк! — з'явився перед ним старий дід з довгою сивою бородою.

Стоїть, дивиться на Івана, на сухувату палицю опирається і покахикує таким

старечим надтріснутим голосом. Далі заговорив:

«Добрідень,— каже,— чоловіче добрий. Дрова збираєш?»

«Добрідень і вам,— стомлено відповів Іван,— та то хіба я збираю? Злидні мої збирають».

«Еге, щось не дуже, як я подивлюся, збирають злидні для тебе дрова. Скоріше зовсім навпаки. Ось поглянь».— І дід тричі стукнув палицею об землю.

Тут ніби пелена з очей Іванові спала, і побачив він, що ціла згряя маленьких обідраних чоловічків розтягують з візка дрова, які він з таким трудом назбирав і розкидають по чагарях.

«Ото бачиш,— каже дід до Івана,— від них і все горе твоє».

«А як же їх позбутися?»

«А то, чоловіче, річ не проста. Та я тобі дам пораду. За три дні буде ніч на Івана Купала... Прийди звечора до лісу і заховайся за дубом, під яким папороть росте. Опівночі почувеш дивні крики, сміх, але не лякайся: саме о цій порі і розцвітає папороть. Не намагайся зірвати квітки, а тільки придивись, куди впаде ягода, яка на твоїх очах з тої квітки виросте. Зроби там знак і вранці приходь і копай на тому місці. Викопай корінець, висуши його і зварши вночі в горщику. Тоді постав той горщик серед хати і лягай спати. А там побачиш...»

І дід, як стояв перед Іваном, так і щез.

Усе зробив Іван, як радив дід. Поставив горщик з паруючим зіллям посеред хати, ліг на лавці і вдавав, що спить. А сам краєчком ока дивиться, що далі буде. Бачить: позбігалися всі злидні до горщика, оточили його і почали галасувати, кому першому пробувати те вариво. Кожне з них і їсти хоче, і першим спробувати боїться: ану ж то отрута! І тут найзлиденніший злидень каже: «Нехай господар першим і спробує». Зовсім знахабніли злидні: обліпили наляканого господаря, стягли з лавки і наказали пити зілля, яке сам наварив. Хочеш не хочеш, мусив Іван трохи надпити того трунку. І тільки він зробив три ковтки, як почув, що міцний сон так і бере його в обійми. Знову ліг на лавку та й заснув. Коли вранці прокинувся, то побачив, що горщик від зілля порожній, а навколо нього сплять, притулившись один до одного, його прокляті злидні. Встав потихеньку, зібрав їх у мішок, зав'язав його міцно, пішов до річки та й утопив свою біду в найглибшому місці.

Після того з кожним днем відчував, як припливають до нього сили, як всяка робота йде йому легко, і почав чоловік жити краще, і господарство його пішло вгору.

Полин

Полин проти русалок

Кажуть, це нещодавньо було. Йшла з Вешкіна-села Аксютка, мельникова дочка. Вже не знаю, чому так припізнилася, а тільки завечоріло вже, місяць вийшов. А дорога, самі знаєте, мимо Данькіної балки йде. І щось Аксютка так пити захотіла - сил немає, як спрага томит. Адже не жарко вже, денна жара спала.. не інакше біс поплутав. Ось вона і думає: спускаюся в Данькіну балку, там великий струмок, поп'ю водиці та далі піду. Спустилася швиденько, благо місяць повний, всякий камінчик на дорозі видно. Нахилилася до струмка, тільки долонькою зачерпнула.. а з води сміх почувся, вода запліскала, і тонкі білі руки її за косу-то хвать!

Висунулися з води три русалки. Одна косу Аксюткіну перехоплює вправно, інша за подол тримає, а третя руки в боки та насміхається:

- Ах ти безглузда діва! Хіба хто ходить вночі по Данькіної балці! Вночі наш час. Ось зараз залоскочемо та на дно затягнемо. Будеш безглузда діва, русалкою, будеш, як ми, місячними ночами хороводи водити та заманювати необережних подорожніх. Не побачиш ти батька з матір'ю, не приголубить тебе добрий молодець, не гойдати тобі в люльці дитинчати. І не буде тобі Царства Вічного Небесного, бо станеш ти нечистю..

Аксютка - діва бедова, хоч і напужалася, а виду не подає і кричить:

- Самі-то, русалки ви безглузді, нічого-то ви мені не зробите! Тому що є при мені полин-трава гірка, сама для вас, русалок, шкідлива! відсахнулися русалки, але косу не випустили.

- А покажи, - говорить одна, - полин-траву. Брешеш, мабуть.
Аксютка і дістала із-за поясу пучок полину. Пом'явся пучок, подзав'яв, але запаху не втратив. Викварила одну з русалок по руці Аксютка. Заверещали русалки, кинулися врізнобіч:
-Ах, полин-трава страшна! Та як же ми її не учули!
- Напевно, у вас нежить, - говорить Аксютка. - В холодній воді живете, від холоднечі застуджуєтеся, запах полину не чуєте. І пішла додому сміючись.
Аксютка ж - мельникова дочка. А мірошники, відомо, люди не прості, їм багато що відомо. Ось батько і навчив її, як з русалками злагодити: "Нечисть полину не любить, на русалку полином махнути - що тебе кропивою вишмагати. Тому коли підеш вночі мимо Данькіної балки - бери з собою пучок полину".

Легенда про гірку траву

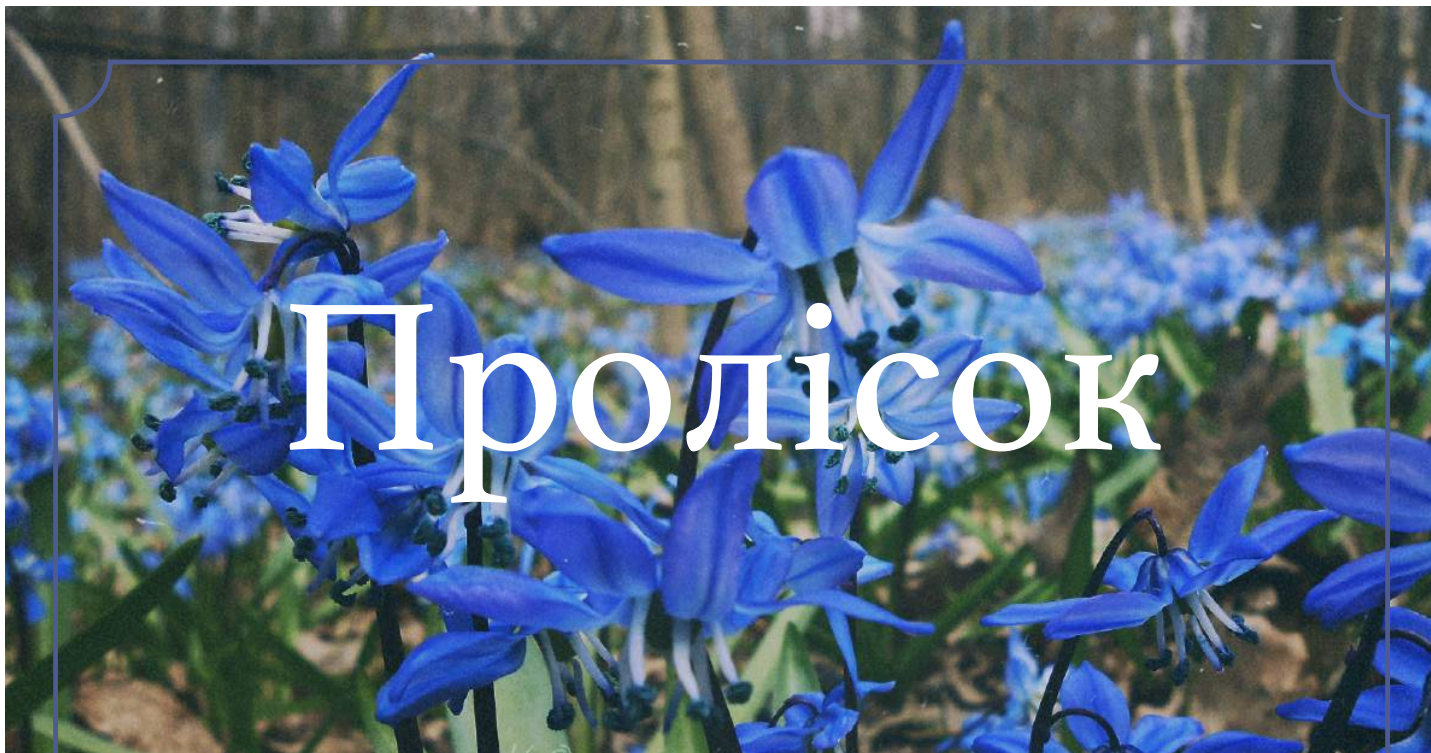
Колись давно в пустинних краях, серед степу широкою у одного бідняка росла дочка-красуня на ім'я Полин. Одного разу, коли вона збирала в степу квіти, її побачив байський син, жорстокий, чванливий і підступний Ковил. Вона йому дуже сподобалася, адже славилася красунею в тих краях. Він став вимагати, щоб вона вийшла заміж за нього. Відмовила йому Полин, відкинула усі його домагання. Тоді Ковил, щоб помститися дівчині, проспівав куплет пісні про те, що він збезчестив дочку бідняка

Полин, щоб уникнути ганьби, осідлала коня і, гірко плакавши, помчала в степ широкий. Але все ближче були прислідувачі. Тоді красуня зупинила скакуна і попросила у степу: "Заховай мене". Коли до місця прибули джигіти, вони побачили одного коня, а на тлі зеленої трави ріс невеликий сірий куцик. Так стала Полин дочкою широкого степу. Навесні вона дуже гірка, як сльози дівчини. Але і лихому, підлому Ковилу була призначена нерадісна доля. Він перетворився на траву, насіння якої, потрапляючи в шерсть овець, пронизує тіло тварин.

Ось чому стороняться ковилу тварини і люди.. а Полин окропила своїми сльозами землю і де впала слезина, там виросла гірка трава, яка пізніше дістала в народі назву полин, яка поширилась майже по всьому світу, багато цієї цінної лікарської трави і в наших краях...

Пролісок

Синьоока проліска – українська дівчина **Катерина**

Давно то було. Тікала з турецької неволі українська дівчина Катерина. Блукала не один день, не два ... Непомірно довго тягнувся час самотнього голодного блукання серед чужих людей, голих степів, холодних вітрів, пекучого від холоду каміння. Тікала вона і знала, що в разі невдачі чекає її жахлива розправа за вбитого слугу, за отруєння відваром болиголову сторожу.

Та невдовзі султан повернувся з походу і, дізнавшись про все, просто оскаженив. Викликав загін яничар і звелів живою чи мертвою повернути втікачку. Скільки днів тривала погоня, одному лише світлочолому місяцю відомо, який темними ночами освітлював дівчині дорогу.

Ось і степи залишилися позаду. Із загону яничар залишилися одиниці, а втікачки все не здоженуть. Яничари і самі давно вже повернули б назад, але, пам'ятаючи суворий наказ, продовжували погоню.

Незабаром виснажена дівчина дісталася рідних країв і в знеможі опустилася на землю під вітами лісу. Надворі стояли перші дні весни. В повітрі пливли терпкі запахи живиці та набубнявілих липких бруньок. На всі лади висвистували шпакі, зустрічаючи весну і радіючи теплу. Лежачи на купі сухого теплого листя, Катря плакала від щастя. Та раптом до неї долинули крики переслідувачів. Здавалось, що вони вже десь поряд, за сусідніми кущами. В дівчини від жаху холоде кров, туманиться в очах, серце ледь не вискочить з грудей. Розкинула Катря в розпачі руки, обняла купку сухої вицвілої торішньої трави і у

відчай почала благати: "Ненько моя, земле! Не дай загинути! Не дозволь психологіям вернути в неволю! Краще розступися, земле, і навечно прийми мене в обійми! Миліша смерть на рідній батьківщині, ніж підневільне життя на чужині!" Почула матінка-земля те благання, враз голі куці покрилися зеленим листям, зашепотіли в швидкому рості трави, а з небесної блакиті опустилися на галявину голубі сутінки й заховали втікачку.

З тих пір говорить легенда, там, де опустився на землю блакитний туман, заясніли на лісових галявинах, весняні квіти кольору вечірнього неба, нагадуючи нащадкам про хоробру українську дівчину Катерину, її незгасне прагнення до волі. І, назвали їх синоньокими пролісками.

Легенда про походження проліска

На дворі стояла сувора зима.

У хатинці, що стояла в горах, жила сім'я. Батько сімейства пішов по світу у пошуках роботи, а дружина і двоє дітей залишилися його чекати. Під кінець січня раптом занедужав хлопчик і знахарка визначила хворобу, але для її лікування потрібні були свіжі квіти і листя.

Відправилася тоді його сестра у пошуках рослин і побачила, що усе навкруги скуто льодом і покрито снігом. Кинулася вона на землю і стала гірко плакати. Ці гарячі і сердечні сльози дівчини пробрили сніговий покрив, дісталися до землі і розбудили ніжні квіти - проліски. Вони почали пробивати собі дорогу через товстий шар снігу і, нарешті, виповзли на поверхню. І усюди, де плакала дівчинка, піднімалися із землі білі квіти. Юна красуня нарвала їх, принесла додому, і братик був врятован.

Ромашка

*К*азка про ромашку

Давно це було. Правив тоді країною хоробрий і могутній король Михайл. На найвищому місці стояв його замок, оточений стінами і глибоким ровом, - неприступним він був для ворогів. Улюбленим заняттям для короля було полювання - відважно скакав він по полях і лісах зі своїми вірними слугами. "Тру-ру-ру", - сурмили роги, і дзвінким гавкотом заливалися королівські гончакки. Траплялося, від'їжджав король на війну - і ніякі вороги не сміли порушити меж його держави.

Але був Михайл на полюванні або воював - завжди квапився він скоріше повернутися у свій замок: вже дуже любив він свою молоду королеву - прекрасну Аніцу, і ніколи не розлучався з нею надовго. Не лише король - усі придворні захоплювалися доброю і веселою королевою, і усі слуги і служниці - до самого останнього кухарчука - любили її і намагалися в усьому догодити.

Але одного разу, повертаючись з полювання, глянув король Михайл на високу вежу, де його завжди чекала Аніца, і не побачив там нікого: похмурим і тихим був замок, навіть птахи замовкли навкруги, і дерева стояли, не ворухнувшись. Вїхав король зі свитою у ворота, і тут кинулася йому назустріч стара нянечка королеви : - Ах, захворіла, захворіла наша мила Аніца, не може кроку ступити, голови підняти!

Кращих лікарів призвав Михайл. Вже як тільки вони не лікували королеву, але їй не ставало краще. І тоді згадала стара нянечка, що ще в дитинстві лікувала її

матір відваром ромашки - і засіб цей допомагав і дітям, і дорослим. Узяла нянечка кошик і відправилася в ліс. Там, де було повітліше, росла безліч цих квітів. Схилилася вона до одного: - Скажи мені, квіточка, біла пелюсточка, золота серединка, чи можеш ти вилікувати нашу королеву? - Не можу, - відповідає квітка. - Немає у мене такої сили...

Далі йде нянечка, знову ромашки побачила: - Білі квіточки, різьблені листочки, скажіть, дайте відповідь, чи можете ви нашу королеву вилікувати? - Ні, - закачалися ромашки, - ні, не дано нам такої сили.. Ти піди далі - там, на пустирі, на смітному місці, ростуть наші сестри - ті квіти, що уміють лікувати. Дійшла - добріла нянечка до того пустиря, до того смітного місця. Дивиться: і тут ромашки, тільки не такі великі і високі, як в лісі, а зовсім непоказні, але теж - із золотими макушечками. - Що, бабуся, по допомогу до нас прийшла? - тихо зашелестіли квіти. - чи Сама хвора, або хто інший? І коли розповіла стара жінка, в чому справа, квіти тут же відгукнулися: - Ми можемо, можемо – вилікуємо, допоможемо...

Зраділа нянечка, цілий кошик квітів набрала, йде додому, квапиться... Приготувала вона цілющий відвар, стала їм поїти Аніцу - потихеньку, крадькома, щоб знамениті лікарі не помітили, та її, темної старої, не прогнали. День від дня все краще ставало королеві, а через тиждень вона і зовсім видужала!

Коротка легенда про ромашку

У бідної жінки захворів син. Грошей на ліки в неї не було і вона ходила по степу і збирала всі рослини, які хто порадить. Одного разу вона зустріла бабуся, яка несла в руках пучок білих пахучих квітів. Почувши про горе матері, бабуся простягла їй квіти: "Зроби з них відвар і напої синочка". "А як же звуться ці квіти?" - запитала жінка. "Як вилікується синок, то й назвеш їх ім'ям свого сина". Хлопчика звали Романом, тож мати, напуваючи його відваром, промовляла: "Пий, синочку, ромашку і будеш здоровим!".

СОНЯШНИК

*С*оняшник (Легенда Наддніпрянщини)

Це була чарівна і гірка історія.

Як на світі нас ще не було, то сонце сходило на землю зі своїми дочками.

Вдень вони жили на землі, а ввечері йшли спочивати на небо.

Одного дня веселилися вони в гаю, як стало сонце сідати, почали вони збиратися додому. Коли дочки були вже далеко від гаю, то найменша згадала, що забула свій вінок і вернулася назад.

Але там його вже не було. Побачила вона недалеко під березою гарного парубка з віночком у руках. Він обняв дочку сонця і забалакав до неї дуже чарівними словами. Цілував її, обіцяв кохати все життя так, що їй буде з ним краще ніж у батька сонця.

Юна дівчина погодилася жити на землі, де співає соловейко, цвіте черемуха, існує любов. Сонце кликало дочку додому, сердилося, говорило, що на землі їй буде дуже важко жити. Але дівчина зосталась з коханим.

Ну от почалося для неї звичайне земне буденне життя. Чоловік більше робив, ніж говорив своїй гарній дружині ніжні слова, а бувало що зовсім забував про неї. Вона говорила йому, що вона мало бачить його, сумує за ним. Говорила, що він, мабуть, розлюбив її. А він відповідав, що земні люди люблять інакше, бо бачать щастя в любові, що єднається з радістю у праці.

Тоді дівчина попросила, щоб він навчив її працювати, щоб стати земною. А він все мовчав. Потім красуня ще більше засумувала за батьком, за зірками-сестричками. Забула про свою гордість і закралася непомітно до батьківського царства. Але сонце не могло забрати до себе дочку, яка вже вросла в землю, воно тільки скропило її своїми слізьми.

І тоді дівчина-красуня стала квіткою, що тужила весь час за батьківщиною, завжди повертаючи голівку до сонця. Назвали її соняшником.

Сонячна квітка

Багато років тому в одному селищі жила собі дівчинка на ім'я Квітка. Вона дуже любила сонце й могла милуватися ним цілий день. А коли сонце сідало за гори, дівчинка верталася додому і, засинаючи, думала, що завтра знову його побачить.

Того літа сонце дуже припікало. На небі не було ані хмаринки, на землю не впало жодної краплини дощу. Палюче проміння висушувало квіти й трави, на полях не вродив маїс, люди пухли від голоду. Тоді маленька Квітка зрозуміла, що земля спрагла на дощ. І звернулася до свого коханого з такими словами:
- Сонечко моє, ти знаєш, як я тебе люблю, ти знаєш, що немає більшого щастя для мене, ніж бачити тебе! Але люди потребують дощу. Поглянь на їхні страждання! Змилостився над ними!

І сонце виконало прохання дівчинки. Небо затягли хмари, вперіцив дощ. Він лив багато днів. Поля зазеленіли, квіти й трави випросталися, люди відчували себе щасливими.

Тільки маленька Квітка що не день, то блідла й усе дужче сумувала - адже вона стільки часу не могла милуватися сонцем! А промені були потрібні їй понад усе на світі, бо вливали в неї життя.

Сонце з'явилося тоді, коли дівчинка вже ледь дихала. Воно зігріло свою улюблену й сказало їй:

- Ходімо, Квітко, зі мною в країну вічного сонця й духмяних садів. Відтепер ти називатимешся Сонячною Квіткою.

І дівчинка обернулася на чудову золотаву квітку, тільки серцевина в неї була темна, така, як її очі та волосся.

На світанку ця квітка повертає голівку в бік сонця, яке з'являється на небосхилі, й милується ним, аж поки воно сяде за обрій.

Спориш

*О*й трава-мурава

Колись давно в одному подільському селі жила бідна жінка Горпина Ковальчучка. Чоловік її пішов із козаками на татар та й поклав голову за волю народну. Залишилася у Горпини на руках маленька донька Настуся.

Всю свою любов материнську віддавала жінка одначці. І на сімнадцяту весну розцвіла Настуся, як ружа красна. Задивлялись на неї парубки, а старші чоловіки, угледівши дівчину дивної вроди, зітхали, шкодуючи, що минули вже їхні молодецькі літа, що не для них розцвіла ця квітка.

Стояла якомсь Настуся на подвір'ї, а селом тоді на її лиху годину проїжджав фаетоном підстаркуватий шляхтич, можновладний власник багатьох маєтків. Побачив старий розпусник Настусю і захотілося йому придбати для себе цю коштовну перлину. Наказав гайдукові зупинити коней, виліз поважно з фаетона і наблизився до Настусі.

— Гей, дівко красна! — хрипким голосом вигукнув пан.— Будеш моєю, бо так я хочу!

Гнівом блиснули очі дівчини і так відказала вона бундючному шляхтичеві:

— Хутше на голім камені жито заколоситься, аніж я стану твоєю! То ж їдь, вельможний пане, своєю дорогою і не займай мене!

Розсердила пана ця відмова і гукнув він на своїх гайдуків:

— Гей, схопіть це зухвале дівчисько! Вона мусить бути моєю!

Кинулись гайдуки до дівчини. Та не встигли вони схопити її за руки білі, за стан гнучкий, як від сусідньої хати вихорем налетів на них парубок. То був Гриць, який вже давно покохав Настусю, а дівоче серце потаємно теж линуло до цього юнака, коли він виспівував коло її перелазу сумних пісень про велике

кохання. Кинувся Гриць до гайдуків, розметав-розкидав їх, як кулі гнилої соломи, взяв Настусю за руку і повів до хати. Перестрашений, але й розлючений пан, побачивши, як на його очах якийсь лайдак забирає дівчину, вигукнув: — Гей, ти, бидло! Залиш красуню, бо ти граєшся зі смертю!

Парубок навіть не оглянувся і спокійно йшов далі, міцно тримаючи Настю за руку.

Тоді шляхтич вихопив з-за пояса цяцькованого золотом пістоля і вистрілив парубкові в спину. Куля вп'ялася Грицеві у ліве плече, пробила гаряче серце.

І впав козак просто на битій дорозі, востаннє глянувши на свою кохану.

Очухалися гайдуки після першого переляку, схопили дівчину, скрутили їй руки, зв'язали ноги, кинули поперек коня і помчали геть із села.

Плакала, побивалася нещасна Настуся, її сльози рясно кропили битий шлях.

І там, де вони падали, просто на битому шляху розросталася дрібнолиста цупка трава, вистеляючи шлях рясним зеленим килимом.

Тим часом до вбитого парубка підійшов добрий чоловік, нарвав тієї трави, що з дівочих сліз виросла, приклав до смертельної рани, і ожив козак.

Схопився на ноги, побачив, що на шляху розрослася невідома трава і зеленою смужкою біжить ген-ген аж до блакитного обрію.

— Де Настуся? — запитав у доброго чоловіка. — Де вона?

— Ця трава — то сліди її сліз. По цих слідах ти і знайдеш її.

Парубок кинувся до двору, вивів зі стайні білого коня, помчав по зеленому сліду наздоганяти своїх кривдників і своє кохання. В руках Гриця блищала гостра козацька шабля, а в серці роз'ятрювалося полум'я гніву й любові.

Наздогнав козак панську кавалькаду біля Чорного лісу. Порубав гайдуків, а пана прив'язав до сполоханих коней і погнав що було духу. Розв'язав Настусю, посадив на коня і помчали вони в ті краї, де не могли їх наздогнати ані панська лють, ані панська куля.

Кресав кінь копитами землю, розсипав навколо насіння цілющої трави, засівав тією травою цілий світ.

З тих часів розрослася вона по всьому білому світу. І назвали люди ту траву споришем, бо вміє вона бути у спорі з негодюю, сонцем і вітром, з копитами кінськими, зі смертю ненависною і завжди вперто виборює своє право на життя при стежках і шляхах битих. Ота боротьба, яку весь час веде спориш, і дала йому ті цілющі життєдайні соки, за які його мають поважати люди, виліковуючи ним свої недуги.

Фіалка триколірна

Цвітуть посеред густих пшениць біло-жовто-сині квіточки, перешіптуються з колоссям налитим і ніби розповідають людям ось цю давню легенду про велике кохання.

У підгірському селі жили в сусідстві легінь Іван та дівчина Марія. Змалку дружили вони, в дитячих забавах минали, мов хмари легенькі пливли над горами, безжурні їхні літа. І незчулися обоє, як стали дорослими.

Глянув Іван на Марічку одного погожого травневого дня, і відчув, що серце його виповнилося солодким передчуттям щастя. Те ж саме відчула й Марічка.

Бачили те й батьки закоханих молодих і раділи, милуючись ставним, як олень, легінем і красною, мов ружа, дівчиною.

Та прочув про те велике кохання злий чарівник, який убарложився в глибокій печері на Чорногорі. І задумав той злий дух викрасти Марічку.

Того вечора, коли село гуляло на весіллі Йвана та Марічки, налетів чорний вихор, зірвав покрівлю з хати, І зникла в тому вихорі Марічка. Зникла, як і не було її! Убитий горем Іван кинувся шукати свою кохану. Довго йшов він зворами, видираючись на найвищі скелі, спускаючись у глибокі печери, все гукав-кликав свою кохану Марічку.

Якогось дня дійшов легінь до тієї печери, в якій жив злий чарівник. Голосом, сповненим туги і пристрасті, Іван гукнув:

— Марічко! Де ти, Марічко? Це я, твій Іванко, прийшов, щоб тебе визволити з неволи і відвести до рідної хати. Чуєш, Марічко?!

Почула Марічка той голос і кинулася бігти темними підземеллями. Сила її

кохання була такою великою, що перед нею самі собою відчинялися важкі кам'яні двері. І ось вже двоє закоханих зустрілися і впали одне одному в обійми.

На їхнє нещастя саме на той час повернувся до своєї оселі злий чарівник. Побачивши Марічку в обіймах Івана, він закричав страшним голосом:

— Гей, ти, нікчемна людино! Хочеш забрати належне мені по праву сильнішого! Ти по смерть свою прийшов! То ж ставай на останній бій зі мною!

Вихопив Іван бартку з-за пояса і кинувся на свого кривдника.

Довго билися вони над глибоким урвищем. І невідомо ще, чим би скінчився той бій, коли б Іван, стоячи на самім краю урвища, не оглянувся на свою Марічку. Вона стояла бліда і перестрашена, всім серцем жадаючи перемоги своєму Іванкові над злим ворогом.

Та от коли Іванко глянув на Марічку, чарівник підступним ударом в спину збив його з високої кручі і зареготав злим сміхом, святкуючи перемогу.

Як побачила Марічка загибель свого Іванка, так і кинулась у безодню, лебедицею білою полетіла услід за коханим.

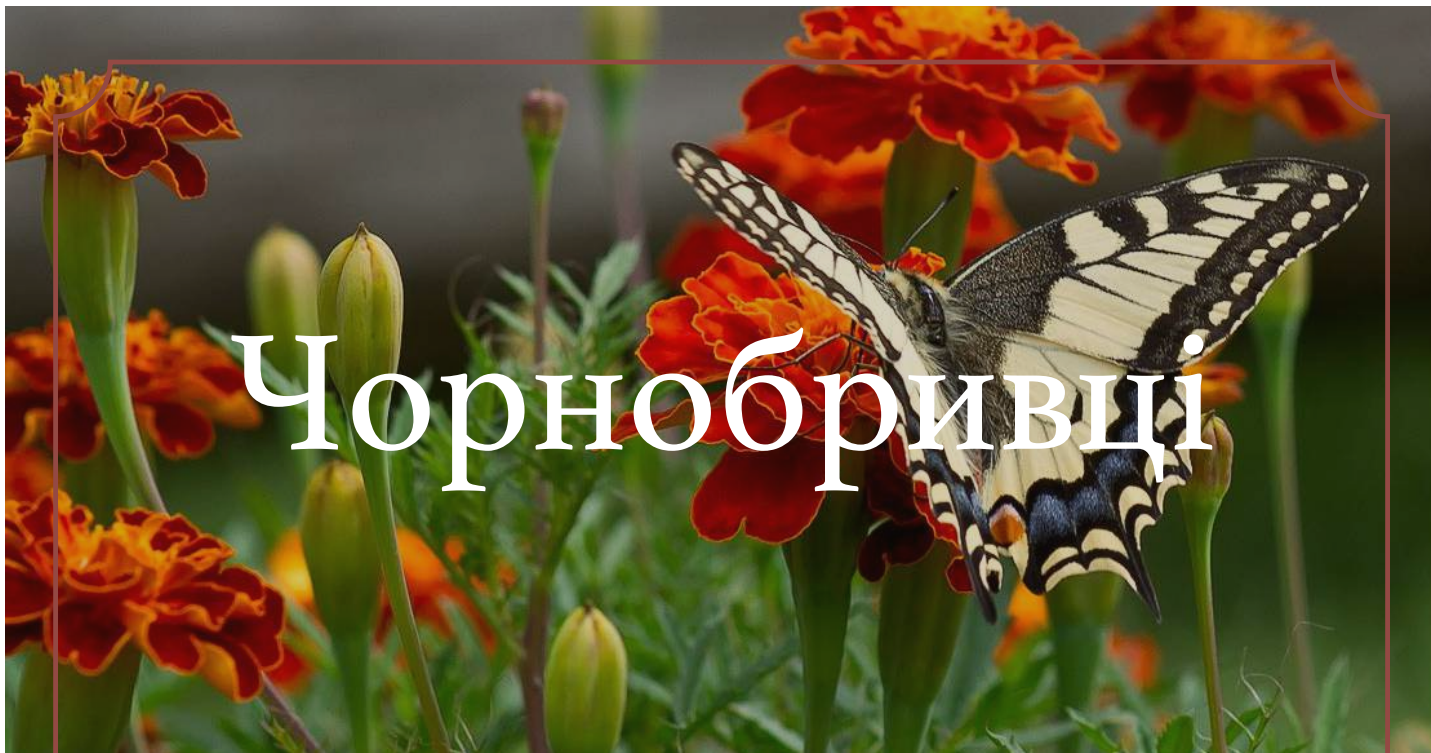
Упали вони на ґрунь якогось чоловіка, що жив на відлюдді далеко в горах.

Упали на м'яку пшеницю, що саме починала колоситись. І сталося диво: тіла їхні зникли безслідно, а на тім місці виросла квітка, забарвлена у три кольори: білий, жовтий і синій.

Білий колір — то знак весільний, знак єднання двох закоханих; жовтий — знак розлуки, вічної розлуки з життям; синій — колір неба, під яким рости і цвісти цій квітці та розповідати людям про велике кохання.

Шумить зеленокоса нива. І в тому тихому шепоті, коли добре прислухатися, можна почути розмову двох закоханих. Та кажуть, що мову ту може зрозуміти лише той, хто носить у своєму серці жар кохання.

Чорнобривці

Чорнобривці

Жила колись в одному селі сім'я. Звичайні, трудящі люди. Сталася в них радісна подія – народилася трійня, три сини-соколи. Такі в них були карі очі, як мед гречаний, такі чорні брови, такі схожі між собою, що рідні, не змовляючись назвали їх Чорнобривцями, хоч кожен мав своє ім'я. Коли підросли, то виявилось, що і таланти у них однакові і різні водночас: один був золотар, другий гончар – керамік, третій різьбяр дерева-кістки-рога. На всю країну стали славні хлопці, звідусюди приїздили до них подивитись на їх майстерність, придбати бодай одну річ, яка кому до вподоби.

Трапилось так, що село, де жили хлопці, на якийсь час попало в поле дії безкінечних війн, які вели між собою люди. Село намагалось жити своїм повсякденним чином, але одного дня ввірвався ворожий загін, до грабежу-розбою взялися. Цупили все, що їм подобалось. Дійшли до хати майстрів-чорнобривців. Розгребли все, що було в майстерні. Розгорілися жадобою, і забрали в полон майстрів. Як не благали, як не відкуплялись – ніщо не допомогло: повезли хлопців у чужу землю. Тяжко тужили батьки, а від синопків, ані чутки, ані звістки.

Йшли роки, піросла сестричка. Бачила, які сумні тато й мама, все допитувалась – чому? Довго не розповідали, а потім якось бабуся все оповіла. І вирішила дівчина іти в чужий край, шукати братів. Ніякі вмовляння не допомогли. Довго блукала дівчина світом: ніхто не чув про чорнобривців. А потім якийсь дідо сказав їй: "Це, мабуть твої брати були! Вони всі троє однаковісінькі, та такі ж гарнесенькі. Хан їх і голодом морив, і бив, наказуючи працювати. А вони одне у відповідь:

– Відвезіть нас додому. Ми будемо працювати, і все зроблене забирайте. Але тільки вдома ми можемо робити такі речі, як ви бачите.

Бо стільки тих виробів привезли з ними. Хан наказав їх бити, поки не згодяться працювати. Забили їх до смерті” ...

– Дідуню! А де вони поховані?

– А їх ніхто не ховав. Хан наказав викинути в степ. Там зараз тільки кісточки тліють.

– Покажіть, де це! благаю Вас!

Позбирала в торбинку кісточки братів, бо вже мало що й лишилося. Схудла, змарніла, але дійшла додому. З великою радістю зустріли батьки і все село дівчину. Поплакали над долею хлопців-чорнобривців, та й розійшлися додому.

А батьки поховали в садку останки своїх синів.

За якийсь час побігла дівчина в садок, як щоранку це робила і зачудувалася: на могилиці братів розцвіли дивні квіти. Покликала батьків, і ті водночас мовили: "Чорнобривці!" Полюбили ті квіти на Україні, рідко біля якої хати їх немає.

Отак повернулися нетлінною красою додому хлопці-чорнобривці.

Список використаної літератури:

1. Березовський І. Українські народні казки про рослини// К.: Наук, думка, 1979.
2. Бріцина О. Світ мрій і сподівань // Соціально-побутова казка. — К.: Дніпро, 1987.
3. Дідо-всевідо: Закарпатські народні казки у записах П.В. Лінтура. — Ужгород: Карпати, 1969.
4. Дунаєвська Л.Ф. Українська народна казка. — К.: Вища школа, 1987.
5. Зачаровані казкою: Українські народні казки Закарпаття в записах П.В. Лінтура. — Ужгород: Карпати, 1984.
6. З живого джерела: Українські народні казки в записах, переказах та публікаціях українських письменників / Упоряд., літер, обробка, вступ, ст. та приміт. Л. Дунаєвської. — К., 1990.
7. Золотницький М. Ф. «Квіти в легендах та переказах». Переклад з російської. П. Ф. Кравчук, КИЇВ • ФІРМА «Довіра»• 1992
8. Сележинський Г. В . Прекрасні супутники наші : науково-художні нариси – Киев : Молодь, 1999 .

<http://rosluna.info/>

<http://rosluna.ucoz.ua>

http://kazkar.info/ua/pro_roslini/

<http://virchi.pp.net.ua>

<http://proridne.org>

<http://laria.com.ua/legendy-pro-kvity/page/7>

<http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=503860>